

63-72-121/3
12.08.2021р.

РАХУНКОВА ПАЛАТА

вул. М. Коцюбинського, 7, м. Київ, 01601, тел. (044) 234-95-65, 234-10-41, факс (044) 288-09-59
E-mail: rp@ac-rada.gov.ua

10.08.2021 № 001/4-1897

На № _____ від _____

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Харчук Вікторії Юріївни
«Формування та використання
систем гармонійного розвитку підприємств в умовах глобалізації бізнесу»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук
за спеціальністю 08.00.04 – Економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

1. Актуальність теми дисертації та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами

Для успішного підприємства сьогодні прибутковість є необхідним, але не достатнім пріоритетом його діяльності. Значну увагу в умовах глобалізації, яка є об'єктивною реальністю, підприємства мають приділяти також створенню сталих конкурентних переваг, раціональному використанню природних ресурсів, пошуку шляхів оптимізування використання матеріальних ресурсів та задоволення потреб споживачів, дотриманню етичних норм та правил у процесі ведення підприємницької діяльності тощо. Водночас будь-яке підприємство має враховувати усі фактори зовнішнього середовища, які здійснюють вплив на таке підприємство, та враховувати інтереси стейкхолдерів. Все це сприяє актуалізації дискурсу гармонійного розвитку підприємства. З іншого боку, актуалізація проблематики сталого розвитку (в оригіналі англ. «Sustainable development») на макрорівні, яка триває останні декілька десятиліть, згодом цілком закономірно привела до необхідності сталого та гармонійного розвитку окремих підприємств як самостійних економічних агентів, кожен з яких, однак, є тісним чином пов'язаним із іншими економічними агентами, окремими соціальними групами та екосистемами різного масштабу.

Поряд з визнанням актуальності гармонійного розвитку на рівні окремого підприємства слід зазначити на недостатню міру дослідження необхідних концептуальних, методологічних та прикладних основ побудови та використання систем гармонійного розвитку підприємств. На сьогодні положення та концепти гармонійного розвитку більшою мірою є дослідженими на макрорівні, у той час як на рівні окремого підприємства існує значна кількість

завдань гармонійного розвитку, які потребують свого вирішення. Тому тему дисертаційної роботи Харчук В. Ю., яка присвячена питанням побудови та використання систем гармонійного розвитку підприємства, є підстави визнати актуальною, цікавою, такою, що спрямована на вирішення важливої науково-практичної проблеми, корисною для забезпечення гармонійного розвитку вітчизняних підприємств.

Положення дисертації використані під час виконання наукової теми у межах науково-дослідної роботи кафедри менеджменту і міжнародного підприємництва Національного університету «Львівська політехніка» «Формування системи управління діяльністю організації на засадах врахування інтересів стейкхолдерів» (номер державної реєстрації 0115U006724), у якій авторкою дисертації удосконалено науково-методичне підґрунтя визначення гармонійного розвитку підприємств на засадах врахування інтересів стейкхолдерів (Акт про використання результатів дисертаційної роботи від 14.07.2021 р.), а також міжнародних проєктів Erasmus+KA2 «Structuring Cooperation in Doctoral Research, Transferrable Skills Training, and Academic Writing instruction in Ukraine's regions» (DocHub, номер проєкту 574064-EPP-1-2016-1-LT-EPPKA2-CBHE-SP) та «Implementation of Education Quality Assurance system via cooperation of University-Business-Government in HEIs» (EDUQAS, номер проєкту 586109-EPP-I-2017-1-RO-EPPKA2-CBHE-SP (2017-2895/001-001)). Авторкою дисертаційної роботи розроблено окремі складові курсу «Career management» (тема 4 «Entrepreneurship») та Анкету для проведення самооцінювання з питань забезпечення якості освіти у ЗВО в частині взаємодії із стейкхолдерами (довідка № 67-01-1229 від 08.07.2021 р.).

2. Ступінь обґрунтованості та достовірності результатів, висновків і рекомендацій дисертації

Наведені у дисертації В. Ю. Харчук теоретико-методологічні положення та практичні рекомендації можуть бути оцінені як необхідною мірою обґрунтовані та достовірні. Підтвердженням обґрунтованості та достовірності положень, висновків та рекомендацій дисертаційної роботи є застосовані теоретичний базис дослідження, інструментальний та емпіричний його базиси, міра апробації результатів дослідження.

Теоретичний базис дисертаційної роботи представлений сучасними концептами сталого (гармонійного) розвитку на макро- та мікрорівні, положеннями щодо формування корпоративної соціальної відповідальності, естиметологічними положеннями щодо оцінювання різних аспектів діяльності підприємства, напрацюваннями вітчизняних та закордонних учених з питань гармонійного розвитку.

До складу інструментального базису дослідження у дисертації В. Ю. Харчук увійшли загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, зокрема

аналіз та синтез (п. 1.1, 2.3, 3.3 та ін.), порівняльний аналіз (п. 1.1, 1.2, 1.3, 2.1, 3.1), системний метод (п. 2.2, 3.3), структурно-логічний метод (п. 3.2, 3.3), монографічний аналіз (п. 1.1, 2.1 та ін.), класифікація (п. 1.3), метод експертних оцінок (п. 4.2, 4.3), статистичний аналіз (п. 2.3, 3.2), кількісний бібліометричний аналіз (п. 1.2), кореляційно-регресійний аналіз (п. 3.2), метод аналізу ієрархій за Т. Сааті (п. 4.2), шкала Лайкерта та правило Стерджеса (п. 4.3), метод багатомірного шкалювання (п. 5.1), абстрактно-логічний метод, візуалізація та табличний метод (за текстом дисертації в цілому).

Емпіричний базис дослідження складають нормативні акти України та Європейського Союзу за тематикою дисертаційної роботи, аналітичні дані світових організацій, дані вітчизняної статистики, результати власних досліджень авторки роботи.

Як свідчать документи, які додані до дисертаційної роботи, положення дисертації знайшли застосування в діяльності органів державної влади, підприємств, банківських установ, впроваджені у навчальний процес, що є аргументом на користь їхньої достовірності та завершеності.

Отже, використані у дисертаційній роботі В. Ю. Харчук теоретичний, інструментальний та емпіричний базиси дослідження дають змогу стверджувати про обґрунтованість та достовірність представлених у дисертаційній роботі результатів.

3. Наукова новизна результатів дослідження

Дисертаційна робота Харчук В. Ю. є комплексним дослідженням з питань побудови та застосування систем гармонійного розвитку підприємств за умови глобалізації. Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи, авторефератом дисертації та науковими працями Харчук В. Ю. дозволило визначити найбільш важливі положення, які характеризують наукову новизну.

Основним комплексним результатом дослідження, що має наукову новизну, слід назвати розроблення концептуальних та інструментальних засад формування та використання системи гармонійного розвитку підприємства.

У складі комплексного результату дисертації представляє інтерес мультиаспектний метод обґрунтування та визначення сфер гармонійного розвитку підприємств на засадах бібліометричного аналізування наукових публікацій, аспектів, результатів аналізування звітів українських підприємств із гармонійного розвитку, що дозволяє ідентифікувати прояви гармонійного розвитку із врахуванням особливостей саме українських підприємств (с. 140–176 дисертації, рис. 2.3.1; с. 13–14 автореферату, рис. 3).

Як окремий результат дослідження, що має наукову новизну, заслуговує на увагу представлений у дисертації двовекторний метод аналізування гармонійного розвитку підприємств, який включає порівняно відокремлене, але пов'язане оцінювання двох напрямків — формування та використання системи

гармонійного розвитку на основі виділення найбільш важливих стейкхолдерів, визначення важливих показників гармонійного розвитку, моделювання динаміки рівня такого розвитку за відповідним вектором — та дозволяє аналізувати діяльність підприємств, які знаходяться на різних етапах впровадження концепції гармонійного розвитку (с. 269–277 дисертації, рис. 4.1.1; с. 16–18 автореферату, рис. 5).

Цікавим результатом дослідження є удосконалена концептуальна модель формування та використання системи гармонійного розвитку підприємства на основі врахування вихідних умов підприємства та інтересів стейкхолдерів (с. 130–140 дисертації, рис. 2.2.1; с. 11–13 автореферату, рис. 2). У роботі показано зміст такої моделі та окреслено окремі складові, а також розглянуто застосування бізнес-моделі гармонійного розвитку «Канвас», та представлений інструментарій аналізування у вигляді сукупності прийомів і процедур.

Самостійним науковим результатом дослідження, що має наукову новизну, слід розглядати розроблений у дисертації метод виокремлення тематичних напрямків та інтелектуальної структури досліджень з питань гармонійного розвитку на основі статистичного аналізу із використанням бібліометричних інструментів (ідентифікація спільних цитувань, спільного понятійно-категоріального апарату, бібліографічного зв'язку тощо) щодо значної за обсягом вибірки наукових публікацій (с. 60–94 дисертації, рис. 1.2.2; с. 9–11 автореферату, рис.1). Розроблення та застосування такого методу дало змогу сформуванню цілісного статистично обґрунтованого бібліографічного понятійного поля за досліджуваною проблематикою.

Позитивно слід оцінити удосконалені у дисертації трактування понять «гармонійний розвиток підприємств», «система гармонійного розвитку підприємств», «сфера гармонійного розвитку», «показник оцінювання гармонійного розвитку», що стало основою для формування понятійно-категоріального апарату дослідження гармонійного розвитку. У роботі удосконалено класифікацію систем гармонійного розвитку шляхом введення додаткових класифікаційних ознак, таких як рівень охоплення, мотивація, джерела ініціації, рівень взаємодії із стейкхолдерами, наявність впливу на діяльність підприємства тощо (с. 60, 94–112 дисертації, табл. 1.3.1; с. 9, 11 автореферату). Це дало змогу поглибити теоретико-методологічні засади формування та використання систем гармонійного розвитку шляхом конкретизації класифікаційних ознак та властивостей прескриптивної або дескриптивної системи гармонійного розвитку для конкретного підприємства.

Слід повністю погодитися із позицією, висловленою у дисертації, що гармонійний розвиток підприємства є неможливим без гармонізування інтересів його стейкхолдерів. Тому важливим результатом дослідження, який має наукову новизну, слід визнати доповнений інструментарій вибору найбільш важливих

стейкхолдерів гармонійного розвитку підприємства на засадах використання методу аналізу ієрархій за Т. Сааті (с. 278–307 дисертації, рис. 4.2.3–4.2.6, табл. 4.2.1–4.2.10; с. 18–19 автореферату, рис. 6). Пропозиції, викладені у дисертаційній роботі, дають змогу не тільки визначити загальну пріоритетність стейкхолдерів гармонійного розвитку конкретного підприємства, але й ідентифікувати пріоритетність стейкхолдерів в розрізі окремих визначених сфер гармонійного розвитку та його елементів, що сприятиме спрощенню імплементації розглянутих концептів гармонійного розвитку в діяльність конкретного підприємства.

Цілком закономірно відповідно до логіки дослідження частина результатів дисертації, що мають наукову новизну, присвячена питанням оцінювання. З числа таких результатів слід назвати метод оцінювання гармонійного розвитку підприємства, інструментарій відбору ключових показників гармонійного розвитку підприємства та систему показників оцінювання гармонійного розвитку підприємства.

Метод оцінювання гармонійного розвитку підприємства у дисертації удосконалено шляхом обґрунтування взаємозв'язку між гармонійним розвитком та фінансовим результатом підприємств, виокремлення окремих сфер та елементів, конкретизації змісту критеріїв «результативності», «розвитку» та «взаємодії із стейкхолдерами» та удосконалення узагальненої системи показників (с. 194–206 дисертації, рис. 3.2.1; с. 14–15 автореферату, рис. 4). Такий результат дослідження дозволяє здійснити ґрунтовне та всебічне оцінювання гармонійного розвитку підприємства із врахуванням впливу різних виділених сфер та елементів, встановити ті сфери та елементи, які обмежують подальший гармонійний розвиток підприємства, щоб в подальшому вплинути на них та усунути виявлені обмеження.

Логічним доповненням у складі інструментарію оцінювання гармонійного розвитку підприємства є удосконалений інструментарій визначення основних показників гармонійного розвитку підприємства, що полягає в оцінюванні експертами-стейкхолдерами вибірки показників за шкалою Лайкерта з подальшим застосуванням правила Стерджеса для формування шкали усереднених значень з метою вибору основних показників, що репрезентують визначальні характеристики гармонійного розвитку за окремими його сферами (с. 307–328 дисертаційної роботи, табл. 4.3.1–4.3.4, рис. 4.3.1–4.3.10; с. 19–22 автореферату, табл. 1,2, рис. 7).

Позитивно слід оцінити з точки зору наукової новизни удосконалену систему показників оцінювання гармонійного розвитку підприємства (с. 207–265 дисертації, табл. 3.2.4; с. 14 автореферату). Така система показників побудована за окремими сферами діяльності підприємства (економічна, вплив на довкілля, соціальна, культурна тощо) та окремими елементами (фінансовий розвиток,

інвестиційний розвиток, позиціонування на ринку, використання матеріальних ресурсів, охорона повітря та ін.). Запропонована система показників оцінювання гармонійного розвитку підприємства дає можливість як оцінювати гармонійний розвиток підприємства в цілому, так і за окремими його складниками, визначати проблемні місця, сфери та окремі елементи гармонійного розвитку в діяльності підприємства, які потребують особливої уваги. Запропонована у дисертації система показників оцінювання гармонійного розвитку підприємства відрізняється комплексністю, ґрунтовністю, охопленням значної кількості аспектів діяльності підприємства.

Пропозиції та рекомендації з оцінювання гармонійного розвитку підприємства у дисертації органічно доповнюються удосконаленим методом аналізування звітів українських підприємств із гармонійного розвитку, який побудовано на засадах виокремлення критеріїв оцінювання із використанням визнаних міжнародних стандартів ESG, SAS, GRI, а також методу «Reality check» для вибірки звітів, завантажених українськими підприємствами до Глобальної ініціативи зі звітності та міжнародної платформи «Corporate Register». Це дає змогу уникати декларативної констатації гармонійного розвитку й базувати висновки щодо такого розвитку на підставі фактично підтверджених заходів у розрізі загальновідомих аспектів гармонійного розвитку на засадах визнаних міжнародних стандартів (с. 145–155 дисертації, рис. 2.3.2; с. 13–14 автореферату).

З числа результатів роботи інтерес представляють пропозиції щодо моделювання динаміки рівня гармонійного розвитку підприємства на основі багатомірного шкалювання шляхом розрахунку, аналізу та прогнозу динаміки рівня гармонійного розвитку підприємства та його наближення/віддалення до очікувань стейкхолдерів (с. 332–354 дисертації, рис. 5.1.1–5.1.4; с. 23–25 автореферату, рис. 8–9). Такі пропозиції дають змогу планувати й прогнозно визначати рівень гармонійного розвитку підприємства та його спрямованість відносно задоволення інтересів найбільш важливих для конкретного підприємства стейкхолдерів, що є виключно корисним для забезпечення гармонійного розвитку підприємства у довгостроковому періоді.

Позитивно слід оцінити удосконалену у дисертації бізнес-модель «Канвас» за А. Остервальдером та І. Пін'є шляхом внесення до оригінальної моделі запропонованих сфер гармонійного розвитку, певних елементів (ключові стейкхолдери, вартість для стейкхолдерів, взаємодія із стейкхолдерами, переваги від використання системи гармонійного розвитку) та способів наповнення інформацією блоків, що дають можливість імплементувати ідеї гармонійного розвитку до складу бізнес-процесів на конкретному підприємстві (с. 354–375 дисертації, табл. 5.2.1; с. 25–26 автореферату, табл. 3).

В цілому, результати проведеного дослідження, пропозиції та рекомендації, викладені у дисертаційній роботі, мають наукову новизну, поглиблюють методологічні та інструментальні засади гармонійного розвитку підприємства. Зміст та результати дослідження за текстом дисертаційної роботи викладено коректно, аргументовано та логічно з дотриманням вимог наукового стилю. Рівень наукової новизни представлених у дисертації результатів дослідження відповідає рівню дисертації на здобуття ступеня доктора наук.

4. Теоретична та практична цінність результатів дисертації

Викладені у дисертації положення мають теоретичну та практичну цінність. Теоретична цінність результатів дисертаційної роботи В. Ю. Харчук полягає у поглибленні концептуальних та методологічних засад формування та використання системи гармонійного розвитку підприємства в умовах глобалізації бізнесу, створенні цілісного методологічного базису такого гармонійного розвитку підприємств. Практична цінність результатів дисертаційної роботи В. Ю. Харчук полягає у розробленні методико-прикладних засад формування та використання системи гармонійного розвитку підприємства за умов глобалізації, напрацюванні конкретних пропозицій та рекомендацій щодо оцінювання та моделювання відповідних систем, окремих інструментів гармонійного розвитку підприємства.

Підтвердженням практичної цінності результатів дисертаційної роботи є їхнє успішне використання в діяльності органів державної влади, підприємств та закладів вищої освіти. Так, положення та результати дослідження було використано у діяльності Комітету Верховної Ради України з питань енергетики та житлово-комунальних послуг (довідка № 04-17/13-2021/192200 від 11.06.2021 р.); LLC Bel Light Group (довідка №98/19 від 25.10.2019 р.), компанії з управління активами «Роял-Стандарт» (довідка №1-12/2019 від 02.12.2019 р.), ТзОВ «БЕЛЛАЙТ-ГРУП» (довідка №0109/3 від 01.09.2020 р.), АТ «Укргазвидобування» (довідка №1-12/2020 від 03.02.2020 р.), АТ «Банк Альянс» (довідка № 03-114 від 07.07.2021 р.), ТзОВ Торговий Дім «БЕЛІЗ» (довідка №1002/2 від 10.02.2021 р.), корпорації «Енергоресурс-Інвест» (довідка №1019 від 06.07.2021 р.), ПАТ АТ «МТБ Банк» (довідка №000416 від 15.03.2021 р.), ПАТ «Ролада» (довідка №2/38 від 06.07.2021 р.). Авторкою дисертації з використанням результатів дослідження розроблено спільний курс із професором Північно-західного Віста коледжу (Сан-Антоніо, США) «Global sustainability» у проєкті Американських Рад (Сертифікат від 04.03.2021 р.).

Положення дисертаційної роботи використовуються у навчальному процесі Національного університету «Львівська політехніка», зокрема під час викладання дисциплін «Міжнародний фінансовий менеджмент», «Міжнародний стратегічний менеджмент» та «Соціальна відповідальність» (для студентів другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 292 «Міжнародні

економічні відносини») (довідка № 67-01-1228 від 08.07.2021 р.). Широке використання положень та результатів дослідження в діяльності органів державної влади, підприємств та банківських установ, імплементація таких результатів у навчальний процес упевнено свідчать про достатню практичну цінність положень та висновків дисертаційної роботи.

5. Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях

Відповідно до наявних вимог основні положення, висновки та рекомендації дисертаційної роботи, у тому числі й ті, що відображають елементи наукової новизни, висвітлені у 43 наукових працях автора, серед яких — 3 монографії (одна одноосібна), 22 статті у наукових фахових виданнях України, із них 9 статей у виданнях, які включені до міжнародних наукометричних баз, 8 публікацій у наукових періодичних виданнях інших держав, які включені до міжнародних наукометричних баз, 10 тез доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях. У складі наукових праць за темою дисертаційної роботи 5 наукових статей опубліковано у наукових виданнях, які індексовано у міжнародних наукометричних базах SciVerse Scopus та/або Web of Science.

Ступінь викладення наукових положень та висновків дисертації в опублікованих працях, кількість наукових праць за темою дисертації відповідає чинним вимогам Міністерства освіти і науки України для дисертації на здобуття наукового ступеня доктора наук.

6. Ідентичність змісту автореферату і основних положень дисертації

Автореферат дисертаційної роботи містить основні результати дослідження. У авторефераті відсутні положення, які б не були висвітлені за текстом дисертаційної роботи. Структура, обсяг і зміст автореферату відповідають чинним вимогам для авторефератів дисертаційної роботи на здобуття наукового ступеня доктора наук.

7. Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи

Представлені у дисертації Харчук В. Ю. положення та висновки проведеного дослідження в цілому слід оцінити позитивно. Водночас окремі з таких положень є не повною мірою завершеними або потребують певних уточнень.

1. Недостатньо окресленою виглядає точка зору авторки роботи щодо множинності або одиничності системи гармонійного розвитку підприємства: назва роботи «Формування та використання *систем...*» явно передбачає їхню множинність, про яку додатково свідчить п. 1.3 «Класифікація *систем...*» та розділ 4 «Моделювання *систем...*», водночас більшість рекомендації дисертації спрямовані на побудову та використання єдиної *системи* із уніфікованою структурою для конкретного підприємства; об'єктом дослідження визначено «процес формування та використання *системи...*», предметом дослідження є положення із формування та використання «*систем*» (курсив за текстом мій —

Ю. П.). Тому було б доцільно уточнити авторську позицію щодо наявності (або можливості існування) декількох систем гармонійного розвитку, які певним чином різняться між собою, мають різний зміст та/або призначення тощо або наявності однієї системи гармонійного розвитку для окремого підприємства.

2. Поза увагою авторки дослідження залишилося питання ідентифікації та розв'язування конфлікту інтересів під час функціонування системи гармонійного розвитку: слід повністю погодитися із висловленою у роботі позицією, що гармонійний розвиток передбачає балансування та узгодження інтересів різних стейкхолдерів та різних сфер; водночас зрозуміло, що окремі інтереси є явно та прямо антагоністичними, наприклад, фінансування заходів з охорони довкілля веде до додаткових витрат та, відповідно, зменшення прибутковості; сприяння одним соціальним групам з боку підприємства може (і, скоріше за все, буде) пригнічувати інтереси інших соціальних груп тощо. У такій ситуації критично важливим для забезпечення гармонійного розвитку є чітке визнання та оптимальне (за певним критерієм) розв'язування конфлікту інтересів. На жаль, це питання свого висвітлення у роботі не отримало.

3. Цілком слушно авторка питання гармонійного розвитку підприємств розглядає в контексті глобалізації, яка є об'єктивною реальністю сьогодні. Але за текстом роботи поза увагою залишилися питання проявів впливу (технологічного, ринкового, ціннісного, інформаційного тощо) глобалізації на умови гармонійного розвитку підприємств; тобто за текстом дисертації не надано чіткої відповіді на питання, у чому ж полягає різниця у гармонійному розвитку підприємства саме в умовах глобалізації та за її відсутності, як саме глобалізація впливає на змістовому та/або ціннісному рівні на процеси гармонійного розвитку.

4. Привертає увагу певний розрив у логіці дослідження у III розділі дисертаційної роботи: розділ має назву «Оцінювання *систем* гармонійного розвитку...», натомість у п. 3.1 мова йде про аналізування методик оцінювання гармонійного розвитку *організацій*», п. 3.2 присвячений питанням оцінювання розвитку *підприємства*, п. 3.3 розкриває питання системи показників розвитку *суб'єктів господарювання* (курсив за текстом мій — Ю. П.). Це породжує певну неузгодженість логіки дослідження.

5. Під час викладання результатів дослідження за текстом дисертації було б доцільно дотримуватися термінологічної єдності, оскільки авторка паралельно використовує поняття «гармонійного розвитку *підприємств*» (розділи I, II, п. 3.2, п. 4.1), «гармонійного розвитку *організацій*» (п. 3.1, п. 4.3, п. 5.1), «гармонійного розвитку *суб'єктів господарювання*» (п. 3.3). У складі завдань дослідження мова йде і про гармонійний розвиток *суб'єктів господарювання*, і про розвиток *підприємств*, і про розвиток *організацій* (с. 29) (курсив за текстом мій — Ю. П.). За змістом проведеного аналізу та викладених результатів зрозуміло, що авторка має на увазі тотожні поняття, а об'єкт та дискурс дослідження зберігають свою

цілісність, але для кращого сприйняття результатів дослідження було б доцільно зазначену термінологічну єдність зберегти.

6. Обсяг окремих параграфів дисертаційної роботи виглядає непропорційно замалим для дисертації на здобуття ступеня доктора наук. Так п. 4.1 має обсяг 9 сторінок, п. 2.2 — 10 сторінок, п. 2.1 та п. 3.1 — 14 сторінок. Для порівняння — п. 3.3 має обсяг 59 сторінок. Такий замалий обсяг окремих структурних частин роботи та диспропорційність обсягу між окремими структурними частинами погіршують її сприйняття, хоча й не впливають на загальну логіку дослідження та наукову новизну представлених результатів.

7. Потребує конкретизації міра універсальності наведених рекомендацій та пропозицій, адже з тексту дисертаційної роботи не зовсім зрозуміла позиція автора щодо позиціонування таких рекомендацій для всіх без виключення підприємств, або для підприємств певної галузі, або для підприємств певного розміру, або для підприємств певної національної приналежності тощо. Використання будь-якого інструменту є більш ефективним у разі уточнення умов придатності такого інструменту, тому такі умови придатності для рекомендацій та інструментів, представлених у дисертаційній роботі, було б доцільно уточнити.

8. Слушною є пропозиція авторки роботи щодо виокремлення переваг від використання системи гармонійного розвитку в короткостроковій та довгостроковій перспективі. Відповідно до такої пропозиції було б цікаво побачити переваги для досліджуваних підприємств (с. 373–374), що дало б змогу більш детально зрозуміти, які переваги можуть бути в грошовій та нефінансовій формі.

Зазначені зауваження не знижують загальної позитивної оцінки результатів та здобутків дослідження, представлених у дисертаційній роботі, хоча й заслуговують на певні коментарі з боку авторки дисертації.

8. Загальний висновок

Дисертація Харчук Вікторії Юріївни на тему: «Формування та використання систем гармонійного розвитку підприємств в умовах глобалізації бізнесу» є завершеною науковою працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані теоретичні, методологічні, науково-методичні та практичні результати, що у сукупності вирішують важливу проблему побудови систем гармонійного розвитку підприємств за сучасних тенденцій глобалізації бізнесу.

Узагальнюючи зміст відгуку офіційного опонента, можна стверджувати про таке: дисертаційну роботу виконано на необхідному науково-теоретичному рівні; дисертація має достатнє теоретичне та методичне підґрунтя, які свідчать на користь достовірності отриманих результатів; дисертаційна робота містить результати, що мають наукову новизну та практичну цінність; такі результати за рівнем вагомості відповідають рівню дисертації на здобуття ступеня доктора наук; результати дисертаційної роботи отримали необхідну апробацію, у тому числі висвітлені у

наукових працях автора, обговорені на науково-практичних конференціях різного рівня, використані в діяльності органів державної влади та суб'єктів господарювання; зміст та результати дисертаційної роботи викладено послідовно та логічно, із дотриманням вимог наукового стилю; кількість та обсяг публікацій за темою дисертаційної роботи відповідають наявним вимогам щодо висвітлення результатів дослідження для дисертацій на здобуття ступеня доктора наук; дисертаційна робота не містить матеріалів кандидатської дисертації авторки роботи; автореферат відображає основні положення, результати та висновки дисертаційної роботи та не містить положень, які б за текстом дисертації були відсутні; тема, зміст роботи та отримані результати відповідають паспорту спеціальності 08.00.04 – Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Наведені аргументи та результати аналізу дисертаційної роботи дають змогу зробити висновок, що дисертаційна робота «Формування та використання систем гармонійного розвитку підприємств в умовах глобалізації бізнесу» відповідає пп. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, із змінами, які внесені Постановою Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2015 р. № 656, а тому авторка дисертації — Харчук Вікторія Юріївна — заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент,
радник члена Рахункової палати,
доктор економічних наук, професор

Ю. С. Погорелов

Підпис Ю.С. Погорелова засвідчую

Член Рахункової палати,
доктор економічних наук

А. М. Дідик